

УДК: 338.47

SHAHARLARDA TRANSPORT FAOLIYATI
SAMARADORLIGIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR

Кенжаева Б. О.

*katta o'qituvchi, transport logistikasi kafedrasini,
Toshkent Davlat Transport universiteti,
O'zbekiston Respublikasi, Toshkent shahri*

Аннотация: maqolada shahar transport va logistika tizimlarining shahar hayotining asosiy jihatlariga ta'siri tahlil qilinadi: ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy. Transport infratuzilmasini optimallashtirish jarayonida shaharlar duch keladigan hozirgi qiyinchiliklar va imkoniyatlar o'rganilmoqda. Innovatsion yondashuvlarning roli, transportning har xil turlarini birlashtirish zarurati, shuningdek transport tizimlarining ekologik ta'sirini kamaytirish strategiyalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Dunyoning turli mamlakatlarida amalga oshirilgan muvaffaqiyatli shahar tashabbuslarining misollari integratsiyalashgan va barqaror yondashuvlar sog'lom, arzonroq va samaraliroq shahar muhitini yaratish orqali shahar hayoti sifatini qanday sezilarli darajada yaxshilashi mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Transport logistikasi, transport tizimlari, barqarorlik, transport innovatsiyasi, iqtisodiy ta'sir, ijtimoiy farovonlik, ekologik barqarorlik, integratsiyalashgan yondashuv.

FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY OF TRANSPORT IN CITIES

Kenjaeva B. O.

Senior Lecturer, Department of Transport Logistics,
Tashkent State Transport University,
Republic of Uzbekistan, Tashkent

Abstract: the article conducts an analysis of the impact of urban transport and logistics systems on key aspects of city life: social, environmental, and economic. The current challenges and opportunities faced by cities in the process of optimizing transport infrastructure are examined. Special attention is given to the role of innovative approaches, the necessity of integrating various modes of transport, and strategies for reducing the ecological impact of transport systems. Examples of successful urban initiatives implemented in various countries around the world demonstrate how integrated and sustainable approaches can significantly improve the quality of urban life, contributing to the creation of a healthier, more accessible, and efficient urban environment.

Keywords: urban logistics, transport systems, sustainable development, transport innovations, economic impact, social welfare, ecological sustainability, integrated approach.

Kirish

Faol urbanizatsiya va shahar infratuzilmalariga bosimning oshishi sharoitida shahar transport va logistika tizimini optimallashtirish masalasi alohida dolzarb bo'lib qolmoqda [1]. Ushbu tizim shaharlarning iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy farovonligi va ekologik barqarorligiga ta'sir qiluvchi shahar muhitining muhim tarkibiy qismidir [2]. Ushbu maqolada biz transport va logistika sohasidagi innovatsiyalar shahar hayotini yaxshilashga qanday hissa qo'shishi va mavjud muammolar va muammolarni hal qilish uchun qanday strategiya va amaliyotlarni qo'llash mumkinligini o'rganamiz. Shahar transport va logistika tizimlarini rivojlantirishga integratsiyalashgan va barqaror yondashuvlar shahar aglomeratsiyalarining yanada uyg'un va samarali ishlashini qanday ta'minlashi mumkinligini ko'rib chiqing, dunyoning turli mamlakatlaridagi misollarni ko'rib chiqing va ushbu tizimlarni yanada rivojlantirish va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar bering.

Usullari

Shahar transport-logistika tizimlarini har tomonlama tahlil qilish uchun biz foydalanadigan tadqiqot usullariga quyidagilar kiradi: shaharlarning transport-logistika tizimlari bilan bog'liq ilmiy nashrlar, hisobotlar va tadqiqot ishlarini o'rganish va umumlashtirish. Bu sizga nazariy asosni o'rnatishga va ushbu sohadagi asosiy tendentsiyalar va muammolarni aniqlashga imkon beradi.

Natijalar

Shahar transport va logistika tizimlari shaharlarning ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tizimlar nafaqat odamlar va tovarlarning harakatlanishini ta'minlabgina qolmay, balki shaharsozlik, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy farovonlik va shahar atrof-muhit barqarorligiga ham ta'sir qiladi [3]. Shahar transport va logistika tizimlari iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatishi uchun bir qator shartlarga rioya qilish kerak. Ushbu shartlarni har bir bo'lim kontekstida ko'rib chiqing:

1. Shahar transport tizimlarining iqtisodiy ta'siri

1.1. Infratuzilma investitsiyalari

Yo'llar va ko'priklar kabi transport infratuzilmasiga yo'naltirilgan investitsiyalar uning o'tkazish qobiliyatini va umumiy samaradorligini oshirishga yordam beradi. Bunday investitsiyalar iqtisodiyotga multiplikativ ta'sir ko'rsatadi, shaharning sanoat va logistika kompaniyalari uchun jozibadorligini oshiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va soliq tushumlarini oshiradi [6]. Infratuzilmani rivojlantirish, shuningdek, barqaror iqtisodiy rivojlanishga olib keladigan yuqori texnologiyali ishlab chiqarish va

moliyaviy xizmatlarni o'z ichiga olgan yangi tarmoqlarni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratib, iqtisodiyotni diversifikatsiyalashga yordam beradi.

2. Shahar transport tizimlarining ijtimoiy ta'siri

2.1. Mavjudligi va ko'p qirraliligi

Arzon va samarali transport tizimi shahar aholisining ijtimoiy farovonligida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Zaif guruhlariga, shu jumladan qariyalar, nogironlar va kam ta'minlangan aholiga alohida e'tibor berilishi kerak. Ular uchun jamoat transporti ko'pincha mavjud bo'lgan yagona transport vositasidir va uning mavjudligi ijtimoiy muassasalarga, shu jumladan ta'lim, tibbiyot va madaniy markazlarga kirish uchun muhimdir [8].

2.2. Xavfsizlik va qulaylik

Shahar transportidan foydalanishda yuqori xavfsizlik va qulaylik standartlarini ta'minlash transport stressini kamaytirishga yordam beradi va foydalanuvchilarning jamoat transportidan qoniqishini oshiradi. Bu qulay va xavfsiz transport muhitini yaratish uchun muhimdir.

3. Shahar transport tizimlarining ekologik ta'siri

3.1. Ekologik ta'sirni kamaytirish

Elektr avtobuslari va gibrid avtomobillar kabi ekologik toza transport turlariga o'tish transport ifloslanishning asosiy manbalaridan biri bo'lgan shahar sharoitida atmosfera chiqindilarini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi [10]. Jamoat transporti tizimlarini rivojlantirish va optimallashtirish, shuningdek, shaxsiy avtomobillarga qaramlikni kamaytirishga yordam beradi, bu esa karbonat angidrid va boshqa zararli moddalar chiqindilarining kamayishiga olib keladi.

3.2. Innovatsiyalar va texnologiyalar

Eng yangi texnologik ishlanmalarni qo'llash transport vositalarining samaradorligini oshirish va ularning atrof-muhitga ta'sirini minimallashtirishga qaratilgan. Innovatsiyalarga toza yoqilg'ilarni ishlab chiqish, ilg'or egzoz filtrlash tizimlarini joriy etish, dvigatellarning energiya samaradorligini oshirish va transport vositalarining umumiy og'irligini kamaytirish uchun engil materiallardan foydalanish kiradi. Ushbu o'zgarishlar nafaqat ekologik vaziyatni yaxshilaydi, balki yoqilg'i va texnik xizmat ko'rsatish xarajatlarini kamaytirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

1-jadvalda shahar transport tizimlarining ekologik ta'sirini kamaytirish, barqaror rejalashtirish va innovatsion texnologiyalardan foydalanish maqsadida dunyoning turli shaharlarida amalga oshirilgan ekologik tashabbuslarning xilma-xilligi tasvirlangan. Ushbu loyihalar va dasturlar shaharlarning uglerod izini kamaytirish va aholisining hayot sifatini yaxshilash orqali qanday rivojlanishi mumkinligini namoyish etadi.

Jadval-1

Shahar transport va logistika tizimlarida ekologik tashabbuslar

Kategoriya	Loyiha/ Dastur	Shahar/ Mamlakat	Tavsif
Ekologik ta'sirni kamaytirish	Electric Bus Fleet	Лос-Анджелес, США	Chiqindilarni kamaytirish va havo sifatini yaxshilash uchun an'anaviy avtobuslarni elektr avtobuslarga almashtirish.
	Bike Sharing Program	Амстердам, Нидерланды	Shaxsiy avtomobillardan foydalanishni kamaytirish uchun kengaytirilgan jamoat velosiped transporti dasturi.
	Hybrid Taxis	Нью-Йорк, США	Shahar chiqindilarini kamaytirish uchun gibrid taksilardan foydalanishni rag'batlantiradigan dastur.
Barqaror rejalashtirish	Stockholm's Congestion Charge	Стокгольм, Швеция	Shahar markazidagi tirbandlik va avtomobil chiqindilarini kamaytirishga qaratilgan yo'l haqi tizimi.
	Paris Green Transport Plan	Париж, Франция	Velosiped yo'llari va elektr avtobuslarini o'z ichiga olgan yashil transportni rivojlantirishning keng rejasi.
	Copenhagen's Green Strategy	Копенгаген, Дания	Uglerod chiqindilarini kamaytirish va yashil transport ulushini oshirish choralari o'z ichiga olgan barqarorlik strategiyasi.
Barqaror rejalashtirish	Solar-Powered Public Transit	Аделаида, Австралия	Uglerod izini kamaytirish uchun quyosh energiyasi bilan ishlaydigan jamoat transportini ishga tushirish.

Kategoriya	Loyiha/ Dastur	Shahar/ Mamlakat	Tavsif
	Hydrogen Fuel Cell Buses	Гамбург, Германия	Vodorod yonilg'i xujayrasi avtobuslaridan jamoat transporti uchun ekologik toza echim sifatida foydalanish.
	Smart Traffic Management	Сингапур	Transport oqimini optimallashtirish va chiqindilarni kamaytirish uchun aqlli transportni boshqarish tizimlarini ishlab chiqish.

Muhokama

1. Maqolada transportni optimallashtirish va ekologik ta'sirni kamaytirish uchun aqlli transport tizimlarini birlashtirish kabi jamoat transportida innovatsiyalarning ahamiyati ta'kidlangan. Singapurdagi Smart Nation kabi dunyoning turli shaharlaridan olingan misollar ushbu yondashuvlarning muvaffaqiyatli qo'llanilishini ko'rsatadi.

2. Tahlil shuni ko'rsatadiki, samarali transport tizimlari iqtisodiy rivojlanishga yordam beradi, investitsiyalarni jalb qiladi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Londonda Crossrail-ning rivojlanishi kabi misollar infratuzilmaga sarmoya kiritish muhimligini ta'kidlaydi.xarajatlar..

3. Har xil transport turlarini birlashtirish va barqaror rejalashtirish samaradorlikka erishish va ekologik ta'sirni kamaytirish uchun kalit hisoblanadi. Copenhagen's Green Strategy kabi loyihalar ushbu yondashuvlarni aks ettiradi.

Xulosa

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan shahar transport va logistika tizimlari shaharlarning barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Innovatsion yondashuvlar, infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalar va turli transport turlarining integratsiyasi shaharlarning iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy farovonligi va ekologik barqarorligini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Turli mamlakatlarning misollari ushbu strategiyalarning muvaffaqiyatini namoyish etadi va shahar transport tizimlarini yanada rivojlantirish va takomillashtirish modelini taqdim etadi.

Ishlatilgan manbalar:

1. Каточков В. М., Савин Г. В. Развитие транспортно-логистической системы города в аспекте парадигмы устойчивого развития //Логистика: форсайт-исследования, профессия, практика. – 2020. – С. 113-118.

2. Арифджанова Н. З. Совершенствование логистической системы управления общественным транспортом в условиях города //Экономика и социум. – 2021. – №. 5-2 (84). – С. 702-708.
3. Назарова В. Х. Современные тенденции развития городского пассажирского транспорта //Экономика и социум. – 2022. – №. 12-1 (103). – С. 789-794.
4. Кенжаева Б. О. Инновационная логистика в системе управления пассажирскими перевозками //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 29. – №. 6. – С. 8-11.
5. Сафронов К. Э. Доступность как фактор развития экономики //Вестник Сибирской государственной автомобильно-дорожной академии. – 2010. – №. 17. – С. 80-86.
6. Старов Н. Н. Теория и практика использования инвестиционного мультипликатора при обосновании целесообразности развития транспортной инфраструктуры //автореф. дисс. канд. эконом, наук/НН Старов. – 2000.
7. Арифджанова Н. З. Применение искусственного интеллекта для оптимизации маршрутов транспорта //Universum: технические науки. – 2023. – №. 5-4 (110). – С. 10-12.
8. Ерзнкян Б. А., Фонтана К. А. Современная городская политика и перспективы реализации концепции «умного города» //Проблемы рыночной экономики. – 2022. – №. 1. – С. 58-81.